

Evaluering af Fonden for Entreprenørskab

INDHOLD

Evaluering af Fonden for Entreprenørskab

1	Resumé	5
----------	---------------	----------

2	Indledning	8
2.1	Baggrund for Fonden for Entreprenørskab	8
2.2	Formål med evalueringen	10

3	Fonden som national aktør	11
3.1	Fondens vurdering af centrale netværksskabende aktiviteter	12
3.2	Brugere og interessenter ønsker flere netværksaktiviteter	12
3.3	En oplevelse af behov for mere fokus på fondens dagsordensættende rolle	14

4	Videnopbygning og -formidling	15
4.1	Fondens vurdering af centrale aktiviteter med hensyn til videnopbygning og -formidling	16
4.2	Begrænset kendskab blandt brugere og interessenter på grundskole- og ungdomsuddannelsesområdet	17
4.3	De videregående uddannelsesinstitutioner får primært viden fra forskningsmiljøer og uddannelsesinstitutioner	17
4.4	Behov for øget formidling	18

5	Aktiviteter på grundskoleområdet	19
5.1	Fondens vurdering af centrale aktiviteter på grundskoleområdet	20
5.2	Kendskab til fonden opstår ad mange veje	21
5.3	Projekttræthed udfordrer fondens arbejde	23
5.4	Stadig rum for mere fokus på innovation og entreprenørskab på grundskoleområdet	23

6	Aktiviteter på ungdomsuddannelsesområdet	25
6.1	Fondens vurdering af centrale aktiviteter på ungdomsuddannelsesområdet	26
6.2	Projektsamarbejde udgør den primære kontakt med fonden	26
6.3	Udfordringer forbundet med at sikre forankring	27

7	Aktiviteter på det videregående uddannelsesområde	29
7.1	Fondens vurdering af centrale aktiviteter på det videregående uddannelsesområde	30
7.2	De videregående uddannelsesinstitutioner er generelt positive over for projektsamarbejder	31
7.3	Det er vigtigt at forstå og arbejde med entreprenørskab bredt	33
7.4	Behov for indsats på øverste ledelsesniveau	33

	Appendiks A – Metoder	35
--	------------------------------	-----------

1 Resumé

Baggrund og formål

Fonden for Entreprenørskab (FFE) blev etableret i 2009-10 som udløber af *Strategi for uddannelse i entreprenørskab*, som skulle imødekomme Globaliseringsstrategiens mål om, at danske virksomheder og offentlige institutioner skulle være blandt de mest innovative i verden, og at Danmark skulle være blandt de lande, der har flest vækstiværksættere. Fonden har siden haft sit virke inden for grundskolen, ungdomsuddannelserne og de videregående uddannelser og har varetaget bl.a. uddeling af fondsmidler og kursusaktiviteter. Fonden har herudover fungeret som et videntcenter, som har formidlet international forskning, udarbejdet kortlægninger og effektmålinger af entreprenørskab i undervisning og uddannelser samt udarbejdet teoretiske modeller og kompetencerammer, som i dag udgør det pædagogiske fundament for arbejdet med entreprenørskab i fonden.

Denne evaluering har til formål at evaluere FFE's rolle som national aktør med hensyn til entreprenørskab i undervisning og uddannelser samt at foretage en vurdering af fondens relationer og samarbejdsformer med skoler, institutioner og øvrige interessenter. Evalueringen skal spille ind i fondens videre arbejde, herunder i de ansvarlige ministeriers arbejde med en ny rammekontrakt for fonden i efteråret 2017.

Evalueringens fokus er på fondens indsats på både grundskoleområdet, ungdomsuddannelsesområdet og det videregående uddannelsesområde. Dette vil blive belyst ud fra fondens eget perspektiv på dens indsats samt udvalgte interessenters og brugeres oplevelser af og erfaringer med fonden. Evalueringen supplerer tidligere gennemførte analyser af entreprenørskab i uddannelser. Disse er fondens egne årlige kortlægninger og effektmålinger af entreprenørskab i undervisningen og i uddannelser, evalueringen af FFE gennemført af NIRAS i 2012 samt DEA's analyse af entreprenørskab på universiteterne fra 2014. Det er imidlertid kun evalueringen gennemført af NIRAS, som vedrører fondens indsats.

Resultater

Gode erfaringer med understøttelse af undervisning og projektstøtte

Evalueringen viser, at fondens interessenter og brugere overordnet set er positive over for fondens arbejde.

Brugerne er særligt glade for fondens undervisningsmaterialer, taksonomier inden for grundskole- og ungdomsuddannelsesområdet samt de konkurrencer, som fonden afholder. Derudover fremhæver brugerne, at de oplever en god støtte i forbindelse med innovations- og entreprenørskabsprojekter på skolerne, ungdomsuddannelsesinstitutionerne og de videregående uddannelsesinsti-

tutioner, som er delvist finansieret af fonden. Det gælder både i forhold til den sparring og rådgivning, de modtager fra fonden i forbindelse med projekter, og i forhold til de fondsmidler, de modtager til projekterne.

Blandt interessenter og brugere fra de videregående uddannelser er det generelt oplevelsen, at fondens aktiviteter i mindre grad retter sig imod det videregående område. Det gælder fx det store arbejde med undervisningsmaterialer, som kun retter sig imod grundskole- og ungdomsuddannelsesområdet. Fonden nævner selv, at der er bedre mulighed for at ramme mange på grundskole- og ungdomsuddannelsesniveaue med netop færdige materialer. Dette betyder også, at det videregående område i nogle henseender finder fondens arbejde mindre vedkommende for områdets arbejde med entreprenørskab.

Behov for stærkere forankring af aktiviteter

Evalueringen indikerer, at der kan være et behov for, at fonden arbejder med at sikre en stærkere og mere varig forankring af indsatsen med innovation og entreprenørskab på skolerne og institutionerne. Skolernes og institutionernes arbejde med innovation og entreprenørskab er oftest båret af ildsjæle, som brænder for området. Dette gælder særligt for grundskolen og de videregående uddannelser. I de tilfælde, hvor indsatserne er udarbejdet for fondsmidler fra fonden, drejer det sig ofte om mindre projekter over en begrænset periode. Dette synes særligt på ungdomsuddannelsesområdet at modarbejde forankringen. Det kan betyde, at arbejdet på forskellig vis i de forskellige sektorer oftest er sårbart. Særligt for de videregående uddannelser gælder det, at arbejdet med innovation og entreprenørskab ikke er forankret på institutionerne på et højere strategisk og ledelsesmæssigt niveau.

Potentiale i øget facilitering af netværk

Evalueringen viser, at der er et potentiale for at understøtte netværk skolerne og institutionerne imellem i endnu højere grad, end det er tilfældet i dag. Både skolerne og institutionerne giver udtryk for, at de får meget ud af at dele erfaringer med hinanden. Brugere på grundskoleområdet påpeger fx, at NEIS-netværket er meget givende, ligesom brugere på det videregående område har været glade for deres deltagelse i studieture, som fonden har arrangeret eller finansieret. Det synes derfor vigtigt, at fonden prioriterer at støtte netværksaktiviteterne. Særligt de videregående uddannelsesinstitutioner understreger, at det er oplagt, at fonden faciliterer netværk, hvor de kan erfaringsdele og blive inspireret af hinanden.

Behov for styrket synliggørelse af fondens aktiviteter

Generelt er kendskabet til fonden størst blandt dem, der allerede samarbejder med fonden. Har man ikke haft et samarbejde med fonden, er kendskabet oftest begrænset. Særligt fondens videncenterfunktion er der et begrænset kendskab til. De interessenter, som har et begrænset kendskab til fonden, synes heller ikke i lige så høj grad at være positive over for fondens arbejde. Det viser et potentiale i at synliggøre fondens aktiviteter, så de også når ud til potentielle brugere, som ikke har arbejdet så meget med entreprenørskab og ikke har oplevet at have haft behov for at gøre brug af fondens tilbud.

Om datagrundlaget

Evalueringen er baseret på dels en selvevaluering, som fonden har udarbejdet, dels en større interviewundersøgelse bestående af i alt 53 interview med interessenter til og brugere af fonden. For yderligere information om datagrundlaget, se appendiks A.

2 Indledning

2.1 Baggrund for Fonden for Entreprenørskab

Det har igennem en årrække været en politisk prioritet, at unge skal opbygge kompetencer i innovation og entreprenørskab gennem hele deres uddannelsesforløb. Uddannelse i entreprenørskab skal bl.a. gøre den enkelte i stand til at skabe værdi ved at igangsætte nye aktiviteter eller forbedre eksisterende aktiviteter ved at tænke selvstændigt samt at identificere og udnytte nye muligheder.

Fonden for Entreprenørskab (FFE) blev etableret i 2009-10 som et initiativ i forlængelse af *Strategi for uddannelse i entreprenørskab* fra 2009. Fonden er baseret på et tværministerielt Partnerskab for Uddannelse i Entreprenørskab mellem Erhvervsministeriet (EVM), Uddannelses- og Forskningsministeriet (UFM), Undervisningsministeriet (UVM) samt Kulturministeriet (KUM). Fonden uddeler fondsmidler, gennemfører kursusaktiviteter og udarbejder kortlægninger og effektmålinger af entreprenørskab i uddannelserne, ligesom den fungerer som nationalt videntcenter for området. I Innovationsstrategien fra 2012 blev fonden desuden udpeget til at løfte en række af de initiativer og tiltag, der vedrørte entreprenørskab i uddannelsessektoren.

Fondens forhistorie

Med FFE's etablering samledes en række initiativer, der løbende var blevet oprettet i forskellige ministerier siden 2001. Konstruktionen af fonden er inspireret af Kauffman Foundation¹ i USA samt de erfaringer, som kunne udtrages af statens tidligere indsatser.

Det daværende Økonomi- og Erhvervsministerium (ØEM) etablerede Selvstændighedsfonden i samarbejde med Young Enterprise i 2004. Selvstændighedsfonden havde til formål at få unge under uddannelse til at starte egen virksomhed under vejledning af lærere og rådgivere fra erhvervslivet. Selvstændighedsfonden var sponsoreret delvist af ØEM og af organisationer og private virksomheder, der var repræsenteret i bestyrelsen sammen med repræsentanter for uddannelsesinstitutioner.²

UVM havde en række selvstændige initiativer, der skulle skærpe lysten hos unge til at starte egen virksomhed. Dette gjaldt bl.a. Uddannelsernes Iværksætterdag i folkeskolen, der lagde op til partnerskaber skolerne og de lokale erhvervsvirksomheder imellem.³

Det daværende Videnskabsministerium (i dag Uddannelses- og Forskningsministeriet) havde et iværksætterbarometer, der skulle muliggøre sammenligninger af iværksætteraktiviteten på landets

1 *Strategi for uddannelse i entreprenørskab*, 2009.

2 <https://ing.dk/artikel/selvstaendighedsfond-skal-saette-skub-i-ivaerksaetterlysten-58676>.

3 *Strategi for uddannelse i entreprenørskab*, 2009.

universiteter med det formål at kåre årets iværksætteruniversitet. Dertil kom etableringen af Danmarks Iværksætterakademi ved Syddansk Universitet, der blev det første sted til at uddanne landets første akademiske iværksættere, der har fulgt kurser i iværksætteri og innovation. Siden fulgte andre videregående uddannelsesinstitutioner trop.⁴

Herudover blev IDEA og Øresund Entrepreneurship Academy støttet med statslige midler, ligesom en lang række uddannelsesinstitutioner har fået støtte til opstart af studentervæksthuse.⁵

De politiske begrundelser og sigtelinjer for fonden

Fonden blev, som nævnt, etableret i 2010 som et initiativ i forlængelse af *Strategi for uddannelse i entreprenørskab* fra 2009. Målet med strategien var at imødekomme Globaliseringsstrategiens mål om, at danske virksomheder og offentlige institutioner skulle være blandt de mest innovative i verden, og at Danmark skulle være blandt de lande, der har flest vækstiværksættere. Fokus flyttede sig fra at være på opstart af egen virksomhed til at være rettet imod behovet for entreprenørielle kompetencer, som kan anvendes både i virksomheder, i organisationer og i den offentlige sektor. Som et middel hertil ønskede strategien, at entreprenørskab skulle på skemaet både i folkeskolen, på ungdomsuddannelserne og på de videregående uddannelser:

Vores uddannelsessystem stimulerer de studerendes evner til at tænke nyt, se muligheder og omsætte ideer til værdi eller med andre ord at være ”entreprenøriel”.

Kilde: *Strategi for uddannelse i entreprenørskab*, 2009

Fonden tildeltes ti overordnede opgaver i *Strategi for uddannelse i entreprenørskab* fra 2009:

1. Udvikling af entreprenørskabsundervisning
2. Udvikling af uddannelsesforløb, kurser og undervisningsmetoder til studerende
3. Udvikling af prøver og eksamener
4. Talentudvikling
5. Indsamling og formidling af viden
6. Internationale og tværnationale initiativer
7. Udvikle og medfinansiere entreprenørskabsstrategier i uddannelsessystemet
8. Dialog med uddannelsesinstitutionerne
9. Iværksætte kulturbærende aktiviteter
10. Operatør på fremtidige statslige og regionale initiativer.

I Innovationsstrategien *Danmark – Løsningernes land* fra 2012 præciserede regeringen fondens formål således:

⁴ <http://www.business.dk/diverse/halv-milliard-paa-vej-til-ivaerksaettere> & <https://ing.dk/artikel/selvstaendighedsfond-skal-saetteskub-i-ivaerksaetterlysten-58676>.

⁵ *Strategi for uddannelse i entreprenørskab*, 2009.

Fonden for Entreprenørskab skal understøtte, at innovation og entreprenørskab indlejres bredt i uddannelserne, og samtidig skal fondens videncenterfunktion i forhold til uddannelserne styrkes.

Kilde: Danmark – Løsningernes land, 2012.

FFE skriver, at den arbejder for at sikre, at:

Evnen til at være innovativ skal være et grundelement i alle uddannelser fra folkeskole til ph.d. Innovation og entreprenørskab skal i højere grad integreres i uddannelserne og forankres på uddannelsesinstitutionerne.

Kilde: Fonden for Entreprenørskabs hjemmeside

2.2 Formål med evalueringen

Denne evaluering har til formål at evaluere FFE's rolle som national aktør med hensyn til entreprenørskab i undervisning og uddannelser samt at foretage en vurdering af fondens relationer til og samarbejdsformer med skoler, institutioner og øvrige interessenter. Evalueringen skal danne grundlag for fondens videre arbejde, herunder for de ansvarlige ministeriers arbejde med en ny rammekontrakt for fonden i efteråret 2017.

Evalueringens fokus er på fondens indsats på både grundskoleområdet, ungdomsuddannelsesområdet og det videregående uddannelsesområde. Dette vil blive belyst ud fra fondens eget perspektiv på dens indsats samt interessenters og brugeres oplevelser af og erfaringer med fonden. Evalueringen anlægger dermed et andet perspektiv og fokus end tidligere gennemførte analyser af entreprenørskab i uddannelser. Disse er fondens egne årlige kortlægninger og effektmålinger af entreprenørskab i undervisningen og i uddannelser, evalueringen af Fonden for Entreprenørskab gennemført af NIRAS i 2012 samt DEA's analyse af entreprenørskab på universiteterne fra 2014. Det er imidlertid kun evalueringen gennemført af NIRAS, som vedrører fondens indsats.

Evalueringen er baseret på dels en selvevaluering, som fonden har udarbejdet, dels en større interviewundersøgelse bestående af i alt 53 interview med interessenter til og brugere af fonden. For yderligere information om datagrundlaget, se appendiks A.

3 Fonden som national aktør

Et af fondens formål er at virke som national aktør samt etablere og udvikle netværk, samarbejder og kontakter mellem aktører på entreprenørskabsområdet. Det fremgår af resultatkontrakten for 2016 (se boks).

Vilkår for samspil med eksterne aktører

Af resultatkontakten for 2016 fremgår:

FFE's succes som national aktør beror i høj grad på fondens evne til at understøtte, sam-tænke og styrke uddannelsespolitiske målsætninger og de initiativer, der eksisterer eller igangsættes på institutionelt, lokalt og regionalt plan. FFE skal ligeledes bidrage til at styrke sammenhæng og netværk institutionerne imellem.

FFE skal derfor i videst muligt omfang inddrage eksterne både nationale og internationale aktører i arbejdet, herunder virksomheder, kommuner og regioner, samt andre primære interessenter i uddannelsessektoren, som f.eks. folkeskolens parter og de faglige udvalg på erhvervsuddannelsesområdet.

Private virksomheders bidrag til FFE har og skal fortsat spille en central rolle i arbejdet med entreprenørskab i uddannelsessystemet, både i form af direkte økonomisk støtte og ikke-økonomiske, såkaldte in-kind bidrag.

I dette kapitel præsenteres fondens rolle som netværksskaber og national aktør i forhold til at løfte uddannelsespolitiske målsætninger sat for området. Konkrete samarbejder vil blive beskrevet i kapitlerne om de enkelte sektorer. I kapitlet vil brugernes og interessenters oplevelse af fondens indsats som netværksskaber og national aktør blive præsenteret. Brugere er repræsentanter fra skoler, ungdomsuddannelsesinstitutioner og videregående uddannelsesinstitutioner, som er indgået i et samarbejde med fonden, samt de fem ungdomsuddannelsesinstitutioner og fire skoler, som er udvalgt på grund af særlige tiltag inden for innovation og entreprenørskab, da alle fire skoler har indgået samarbejde med fonden. Derudover indgår et kommuneperspektiv i kapitlet, som bygger på interview med de kommuner, hvor de fire grundskoler med særlige tiltag er beliggende. Interessenterne er ledere fra videregående uddannelsesinstitutioner, som arbejder med innovation og entreprenørskab på institutionen, samt repræsentanter fra seks faglige organisationer på grundskole- og ungdomsuddannelsesområdet.

3.1 Fondens vurdering af centrale netværksskabende aktiviteter

Fonden nævner i sin selvevaluering oparbejdning og videreformidling af fondens forskningsviden, herunder effektmålinger, samarbejde med erhvervslivet og fondens regionale kontorer, som vigtige netværksaktiviteter *på tværs af sektorerne*. For hver sektor nævner fonden herudover følgende netværksaktiviteter som vigtige:

- På *grundskoleområdet* nævnes samarbejdet med kommuner, samarbejde og videndeling med relevante nationale og internationale interessenter samt debatfora for lærere og ledere. Fonden påpeger samtidig, at facilitering af samarbejde mellem folkeskolen og lokale netværk i høj grad er kommunalt bestemt, hvorfor fonden ikke anser dette arbejde som en af fondens opgaver.
- På *ungdomsuddannelserne* nævnes samarbejdet med fagkonsulenter, lærerforeninger, faglige foreninger og relevante interesseorganisationer (GL, DRØF, FLE, DG og DEG) samt enkelte ungdomsuddannelsesinstitutioner.
- På *de videregående uddannelser* nævnes kvalitetssikring af institutionernes fælles aktiviteter gennem netværksaktiviteter, hvori også erhvervslivet og andre organisationer indgår, samt etablering og understøttelse af Universiteternes Innovations- og Entreprenørskabspædagogiske Netværk (UNIEN).

3.2 Brugere og interessenter ønsker flere netværksaktiviteter

Det er generelt interessenternes og brugernes oplevelse på tværs af sektorer, at de eksisterende netværksaktiviteter bidrager med stor værdi. Både skolerne og institutionerne giver udtryk for, at de får meget ud af at dele erfaringer med hinanden. Der er dog stor forskel mellem sektorerne med hensyn til deres erfaring med fondens netværksaktiviteter og deres vurdering heraf.

Der er et generelt ønske om, at fonden gør endnu mere for at opstarte, drive og sekretariatsbetjene netværk i alle sektorer. Særligt de videregående uddannelsesinstitutioner understreger, at det er oplagt, at fonden faciliterer netværk, hvor de kan erfaringsdele og blive inspireret af hinanden.

Lille kendskab til fondens netværksskabende rolle på grundskoleområdet

Fonden driver bl.a. NEIS, der er et netværk for entreprenørskabsundervisere. Netværket er en platform for udveksling af og debat om entreprenørskabsundervisning. Netværket er åbent for alle undervisere på tværs af fag, niveau og uddannelser og giver medlemmerne mulighed for at få ny viden, nye idéer og nye samarbejdspartnere. Brugere på grundskoleområdet, der deltager, påpeger, at NEIS-netværket er meget givende. Fonden angiver i sin selvevaluering, at NEIS har ændret karakter for herved at tage hensyn til den udvikling, der er sket på de respektive uddannelsesniveauer og for at sikre, at NEIS' aktiviteter bidrager til at fremme ny viden om entreprenørskabsundervisning, entreprenørskabsundervisningsmetoder og effekterne af samme. Ligeledes er fonden opmærksom på, at lærere og undervisere i dag har mange gøremål og mange tilbud, der konkurrerer om deres engagement. Derfor ønsker fonden at gøre NEIS endnu mere relevant for deltagerne. Den reviderede plan for NEIS adresserer derfor også behovet for regional udvikling, involvering og forankring gennem læreres og undviseres egne identificerede videnbehov, hvad angår entreprenørskabsundervisning.

På grundskoleområdet har flertallet af brugerne, dvs. lærere ude på skolerne, dog ikke stor opmærksomhed over for fondens rolle med hensyn til at skabe og drive netværk. En skole kunne godt

tænke sig, at fonden i højere grad kunne byde ind med ideer til relevante oplægsholdere og samarbejdspartnere for skolen og i det lokalmiljø, den befinder sig i. Det går dog imod fondens redegørelse for opgaven med netværksskabende aktiviteter på grundskoleområdet. En anden bruger roser dog fonden for at have haft mange relevante samarbejdspartnere, som skolen kunne benytte sig af. De to brugeres ønske og ros går derfor ikke på, at fonden skal facilitere netværk, men at fonden bør have et netværk, som man på skolerne kan trække på. En enkelt bruger roser fonden for netværksaktiviteter som inspirationsdage og studieture og ønsker sig også, at fonden er til stede på Skolelederforeningens årsmøde. Blandt de kommunale repræsentanter er der generelt et større kendskab til fondens rolle som netværksskaber.

Variierende opfattelse af, om fonden gør nok for at skabe de rigtige netværk på ungdomsuddannelserne

På ungdomsuddannelsesområdet er der varierende oplevelser af fondens netværksskabende rolle. En bruger på ungdomsuddannelserne roser fonden for at gøre meget for at facilitere netværk blandt relevante parter, der er interesserede i at fremme innovation og entreprenørskab på ungdomsuddannelserne. Flere brugere kunne dog godt tænke sig, at fonden ville skabe, drive, facilitere og sekretariatsbetjene praksisfællesskaber og netværk helt ned på lokalt niveau. Dvs. netværk med de samarbejdspartnere, brugerne har lokalt.

En bruger giver udtryk for, at det ofte er de samme mennesker, der gentagne gange møder op i fondens nuværende netværk (benævnt "Tordenskjolds soldater"). Fonden ser selv et behov for en mindre afhængighed af samarbejde med enkelte ildsjæle på institutionerne ("Tordenskjolds soldater"). Fonden tiltænker sine regionale kontorer en nøglerolle i at sikre et bredere forankret samarbejde med institutionerne.

Hvad angår netværksaktiviteter, har fonden særligt fokus på EUD. Fonden vil øge netværksaktiviteterne og bearbejde aktørerne på EUD for at sætte fokus på iværksætterundervisning. Fonden ønsker også generelt at øge dialog og samarbejde med de forskellige ungdomsuddannelsesledelseslag.

Udbredt ønske om, at fonden bør gøre mere for at facilitere netværk på de videregående uddannelser

På det videregående område fremhæves særligt studieture og nytårskure arrangeret af fonden som netværksskabende. Både interessenter og brugere på det videregående område beskriver, hvordan de selv indgår i netværk med andre danske og udenlandske universiteter og andre videregående uddannelsesinstitutioner og er meget glade for disse netværk.

Som nævnt redegør fonden for sin understøttelse af netværket UNIEN, men generelt er det oplevelsen blandt brugere og interessenter, at fonden ikke spiller en stor nok rolle på universitetsområdet med hensyn til at skabe netværk. En bruger på et universitet udtaler, at fonden kunne fungere som en samlende platform for entreprenørskabsundervisning på tværs af universiteter, men oplever, at fonden ikke gør det. En interessent udtaler, at fonden burde vide, hvem der er de rigtige personer at gå til, hvis man vil lave entreprenørskabsaktiviteter, men det opleves den ikke at gøre. En anden interessent udtaler, at fonden burde opstarte, drive og sekretariatsbetjene netværksskabende aktiviteter, så videndelingen og videntcenterfunktionen i højere grad kan komme i spil.

3.3 En oplevelse af behov for mere fokus på fondens dagsordensættende rolle

Fonden roses af en interessent og en bruger på de videregående uddannelser for at være god til at tage den nationale dagsorden om entreprenørskab og innovation og få den gjort aktuel på de enkelte institutioner i uddannelsessystemet. Dette synes i god overensstemmelse med målet om at samtænke de uddannelsespolitiske målsætninger med initiativer på institutionelt, lokalt og regionalt plan.

Blandt tre interessenter på grundskole- og ungdomsuddannelsesområdet er der samtidig en opfattelse af, at fonden kan gøre mere for at sætte innovation og entreprenørskab på den uddannelsespolitiske dagsorden. En interessent på grundskoleområdet lægger vægt på, at innovation, sammen med dannelse og medborgerskab, er vigtigt at have fokus på i grundskolen. Interessenten ser innovation som modsætning til de rent faglige kundskaber, der kan måles i tests, og at der har været for meget fokus på sidstnævnte i de senere år. Derfor burde fonden ifølge interessenten gøre mere for få innovation på dagsordenen. To interessenter på ungdomsuddannelsesområdet synes også, at fonden bør gøre mere for at få innovation på den uddannelsespolitiske dagsorden – særligt i relation til STX. Den ene interessent nævner, at de tidligere har haft et samarbejde, hvor formålet var at få innovation inkluderet i gymnasireformen, men at de nu oplever, at fonden ikke politisk har fokus på området. En anden interessent oplever, at fonden har mere fokus på entreprenørskab end innovation. Derfor har interessenten valgt at samarbejde med andre om at understøtte fokus på innovation på STX. Det er også interessentens oplevelse, at innovation i undervisningen motiverer eleverne, og at kompetencer i innovation er kompetencer, der kommer et øget behov for på fremtidens arbejdsmarked.

Det er dog værd at bemærke, at fondens arbejde skal løfte de uddannelsespolitiske målsætninger, og at fonden ikke skal være en politisk aktør i sig selv. Interessenternes opfattelse afspejler derfor en anden rolle end den, som fonden har fået.

4 Videnopbygning og -formidling

I sin egenskab af nationalt videncenter er en af fondens opgaver at indsamle og formidle eksisterende viden samt udvikle og formidle ny national viden om innovation og entreprenørskab i uddannelser. Derudover skal fonden stå til rådighed med viden til uddannelsesinstitutionerne samt understøtte projekter med viden, formidling, ressourcer og/eller økonomiske midler. Det fremgår af resultatkontrakten for 2016 (se boks).

Vilkår for videnopbygning og -formidling

Af resultatkontakten for 2016 fremgår:

FFE skal være det nationale videncenter for entreprenørskab inden for alle uddannelsesniveauer. Fonden skal:

- *Indsamle og videreformidle national og international eksisterende viden om erfaringer med innovation og entreprenørskab i uddannelserne.*
- *Udvikle ny national og tværgående viden om innovation og entreprenørskab i uddannelserne på tværs af uddannelsesniveauer samt formidle data om alle elever og studerendes deltagelse i uddannelse i entreprenørskab.*
- *Stå til rådighed med viden ved generelle forespørgsler fra uddannelsesinstitutionerne og det tværministerielle Partnerskab for innovation og entreprenørskab i uddannelserne.*
- *Understøtte projekter, forsøg og forløb, der fremmer innovation og entreprenørskab på alle uddannelsesniveauer, med viden, formidling, ressourcer og/eller økonomiske midler.*

Viden formidles gennem relevante kanaler, fx gennem fondens kontakt og sparring med samarbejdspartnere, hjemmeside, netværks- og konsulentarbejde, udgivelse af publikationer og artikler, afholdelse af videncafeer, kurser og efteruddannelsesaktiviteter, deltagelse i og afholdelse af nationale og internationale konferencer, kontakt med presse, afholdelse af kampagner.

I dette kapitel præsenteres fondens egen beskrivelse af indsatsen med videnopbygning og -formidling samt brugeres og interessenters oplevelse af fondens indsats.

I dette kapitel indgår et bruger- og et interessentperspektiv. Brugerne er repræsentanter fra skoler, ungdomsuddannelsesinstitutioner og videregående uddannelsesinstitutioner, som er indgået i et samarbejde med fonden. Interessenterne er ledere fra videregående uddannelsesinstitutioner,

som arbejder med innovations- og entreprenørskab på institutionen, samt repræsentanter fra seks faglige organisationer på grundskole- og ungdomsuddannelsesområdet.

4.1 Fondens vurdering af centrale aktiviteter med hensyn til videnopbygning og -formidling

Fonden redegør for en række aktiviteter, som den anser som mest centrale med hensyn til sit arbejde med videnopbygning og -formidling.

Flere af disse aktiviteter foregår på alle tre niveauer af uddannelsessystemet. Det er kortlægninger af hhv. entreprenørskabsuddannelser, indhold af innovation og entreprenørskab i undervisning og aktiviteter på ungdomsuddannelser samt entreprenørskabsundervisning i grundskolen. Herudover formidler fonden forskningsbaseret viden om bl.a. kvalitet, kompetenceudvikling og institutionsudvikling, udvikling af nye fag og inkubationsmiljøer. Endelig identificerer fonden internationale udviklingstendenser med hensyn til entreprenørskab i undervisning og på uddannelser. For hver sektor nævner fonden herudover følgende aktiviteter:

- På *grundskoleområdet* formidler fonden den udviklede kompetenceramme for indskoling, mellemtrin og udskoling med tilhørende didaktiske principper samt udbyder konsulent- og rådgivningsaktivitet på alle niveauer af grundskolen.
- På *ungdomsuddannelsesområdet* formidler fonden den udviklede taksonomi.
- På både *ungdomsuddannelsesområdet* og *grundskoleområdet* udvikler fonden kurser til undervisere og undervisningsmateriale.
- På *det videregående uddannelsesområde* gennemfører fonden effektmålinger af katalyserende aktiviteter samt bidrager til udviklingen af de faglige miljøer, fx ved at støtte finansieringen af internationale forskere. Af faglige miljøer nævner fonden bl.a. PACE ved AU og NextGen ved KU, CBS og DTU.

Fonden justerer sine indsatser ud fra viden om skolernes og institutionernes behov. Eksempelvis har fonden på gymnasieområdet indgået samarbejder om udvikling og etablering af kurser og materialer, som bygger på den nye reform og de nye fagbekendtgørelser. Viden om behov får fonden gennem netværksaktiviteter med skolerne og uddannelsesinstitutionerne, evidensbaseret viden samt internationale udviklingstendenser. Den internationale videnopbygning opnår fonden gennem aktiviteter med internationale institutioner og organisationer samt ved deltagelse i internationale konferencer.

Øget fokus på formidling

Det fremgår af selvevalueringen, at fonden har et øget fokus på formidling og synliggørelse af sin videnproduktion. Tidligere er fondens viden blevet udbredt gennem møder og oplæg på danske videninstitutioner og gennem fondens publikationer. Fonden er dog opmærksom på, at dens heterogene målgruppe, bestående af bl.a. uddannelsesinstitutioner, politiske interesseorganisationer og ministerielle myndigheder, stiller krav til, hvordan viden formidles. Fonden vil derfor fremadrettet have fokus på at anvende flere forskellige formidlingskanaler og -metoder som fx blogindlæg på skrift og video.

4.2 Begrænset kendskab blandt brugere og interessenter på grundskole- og ungdomsuddannelsesområdet

De adspurgte brugere fra grundskolen og ungdomsuddannelserne har begrænset kendskab til fondens videntcenterfunktion, herunder til fondens kortlægninger og effektmålinger. To fortæller, at de har brugt materialer fra hjemmesiden som inspiration til undervisningen, mens en anden bruger ikke anvender det, men ikke kan udelukke, at de pædagogiske fagkoordinatorer på institutionen anvender det. Vi må dog samtidig konstatere, at flere skoler på grundskoleområdet nævner fondens taksonomi og muligheden for at hente inspiration og konkrete forløb på fondens hjemmeside. Det antyder, at videntcenterfunktionen er brugt, men at den ikke opleves som en særskilt funktion, men mere som et konkret, brugbart element i fondens arbejde. Hvad angår fondens effektmålinger og kortlægninger, kender flere brugere ikke til dem, og en bruger udtaler, at vedkommende anser kortlægninger som for ”fluffy”. I de tilfælde, hvor brugerne har hørt om kortlægninger og effektmålinger, opleves der ikke et behov for den type viden.

Blandt interessenterne på grundskole- og ungdomsuddannelsesområdet er der ikke det store kendskab til fondens videntcenterfunktion, herunder til kortlægninger og effektmålinger. En interessent uddyber, at man ikke har modtaget information om det fra fonden. En anden undrer sig over, at fonden udarbejder kortlægninger og effektmålinger, og spørger, om det ikke er meningen, at fonden skal ud på skolerne i stedet. Det skal dog understreges, at interessenterne påpeger, at de ikke kender til de enkelte skolers og institutioners konkrete erfaringer med fonden, hvorfor dette ikke kan forstås sådan, at interessenterne oplever, at fonden ikke er til stede på skolerne. Flere interessenter på grundskole- og ungdomsuddannelsesområdet arbejder dog også i begrænset omfang med innovation og entreprenørskab i deres sektor, hvilket kan være en del af forklaringen på deres begrænsede kendskab til fondens videntcenterfunktion.

4.3 De videregående uddannelsesinstitutioner får primært viden fra forskningsmiljøer og uddannelsesinstitutioner

For at få viden om, hvordan fondens videnarbejde spiller ind i de videregående uddannelsesinstitutioners arbejde med innovation og entreprenørskab, er det interessant at vide, hvorfra institutionerne får viden om dette. Interessenter og brugere fra de videregående uddannelsesinstitutioner, særligt universiteter, fortæller, at de primært får viden om innovation og entreprenørskab fra universiteternes forskningsmiljøer. Det kan konkret være fra forskningsartikler, fra faglige miljøer på deres egen institution og fra deres faglige netværk. Interessenter og brugere fra professionshøjskolerne fortæller, at de også kan bruge viden genereret på professionshøjskolerne. En interessent udtaler, at det er naturligt, at denne viden genereres i relevante faglige miljøer på universiteterne. Dette er dog ikke udtryk for, at de videregående uddannelsesinstitutioner ikke anvender fondens videntcenterfunktion. Flere fortæller, at de benytter sig af videntret og synes, at materialerne er gode. På professionshøjskoler og erhvervsakademier anvendes fondens materialer i forbindelse med undervisning i innovation og entreprenørskab, ligesom materialer kan anvendes til at fastlægge niveauet for undervisningen ved at give viden om, hvilke kompetencer de studerende har med sig fra deres gymnasiale uddannelse. Flere oplever på den anden side, at fondens materialer og publikationer ikke giver dyb indsigt i området. En bruger fra et universitet fortæller, at fondens publikationer er et godt sted at starte, hvis man ikke kender området, og en anden fortæller, at de er gode til at få viden hurtigt. Enkelte interessenter og brugere giver udtryk for, at de slet ikke er bekendt med fondens videntcenterfunktion.

Derudover understreger flere interessenter og brugere, at fonden er en kompetent og vigtig sparringspartner med hensyn til deres arbejde med innovation og entreprenørskab (se kapitel 7).

Kortlægninger og effektmålinger anvendes ikke i høj grad

Spørger vi konkret ind til interessenternes og brugernes oplevelse med fondens kortlægninger og effektmålinger, som er en del af fondens videncenterfunktion, er billedet, at de ikke bliver brugt på institutionerne. Få synes, at fondens kortlægninger giver et fint overblik over aktiviteterne på de videregående uddannelsesinstitutioner. Det påpeges også, at kortlægningerne er kvantitativt orienterede og ikke som sådan anvendelige for institutionerne til videreudvikling. Herudover sår interessenterne og brugerne tvivl om kvaliteten. Hvad angår kortlægningerne, mener nogle, at de ikke indfanger alle aktiviteter på området, mens andre mener, at de indfanger for mange aktiviteter. Hvad angår effektmålinger, påpeger flere, at det kan være svært at måle effekten af entreprenørskabsaktiviteter, og de er derfor også kritiske over for fondens effektmålinger.

Behov for viden om innovations- og entreprenørskabsdidaktik

På trods af at flere videregående institutioner kender til og benytter sig af fondens videncenterfunktion, står det også klart, at fonden ikke er den primære kilde til institutionernes viden om innovation og entreprenørskab. Dette rejser spørgsmålet om, hvorvidt fonden leverer den viden, som institutionerne har behov for. Spørger man de videregående uddannelsesinstitutioner, giver flere udtryk for, at de har behov for viden om, hvordan man didaktisk arbejder med innovation og entreprenørskab, herunder at fonden udvikler den type undervisningsmateriale. Fonden skriver i selvevalueringen, at den udarbejder undervisningsmateriale på grundskole- og ungdomsuddannelsesniveau, men ikke til det videregående uddannelsesniveau. Fonden skriver dog også, at den har fokus på et behov for viden om kvalitet i entreprenørskabsundervisning på universitetsniveau, herunder viden om forskellige undervisningsformer og viden om effekten af disse.

4.4 Behov for øget formidling

Opsummerende tyder evalueringen på, at interessenter og brugere på både grundskoleområdet, ungdomsuddannelsesområdet og det videregående uddannelsesområde har begrænset kendskab til fondens videncenterfunktion, om end det generelle indtryk også er, at fonden er en kompetent sparringspartner og giver god rådgivning, som, jf. resultatkontrakten, også er en del af fondens funktion som nationalt videncenter for entreprenørskab. Ikke desto mindre peger det i retning af, at der ligger en formidlingsopgave for fonden med det formål, at institutionernes opnår kendskab til fondens aktiviteter, hvad angår videnprojekter og -publikationer.

Dette understreger, at fondens øgede fokus på formidling og synliggørelse af sin videnproduktion synes at være efterspurgt i uddannelsessektoren. Fonden skriver i selvevalueringen, at der er opmærksomhed over for fondens heterogene målgruppe, hvilket synes at være relevant, idet det er både skoler og uddannelsesinstitutioner og faglige organisationer, som har et begrænset kendskab til fondens videncenterfunktion.

5 Aktiviteter på grundskoleområdet

På grundskoleområdet har fonden et særligt fokus på at udbrede undervisning i innovation og entreprenørskab gennem et arbejde, der ligger på et mere strategisk niveau. Det fremgår af resultatkontrakten for 2016 (se boks). Her er der nemlig fokus på udbredelse af innovation og entreprenørskab på skolerne, en opgave, som skolernes ledelse og kommunerne er en stor del af. Herefter søges at efteruddanne lærere, således at der er flere lærere på grundskoleområdet, som er kompetente til at undervise i innovation og entreprenørskab.

Aktiviteter på grundskoleområdet

Af resultatkontrakten for 2016 fremgår:

FFE skal understøtte skolernes arbejde med innovation og entreprenørskab, som en integreret del af den varierede skoledag, der bidrager til at udvikle elevernes faglige, sociale og personlige kompetencer. FFE skal bidrage til at udbrede en bred forståelse af entreprenørskabsdidaktik på grundskoleniveau med særligt fokus på innovation og entreprenørskabs potentiale i forhold til at gøre undervisning mere praksis- og anvendelsesorienteret.

Derudover har fonden til opgave at forankre fokus på entreprenørskab på kommunalt og grundskolernes ledelsesniveau og sikre mulighed for udvikling af lærerkompetencer. Fokus er således dels på udbredelse målt på antallet af elever, dels på udbredelse af grundskoler, der tilbyder entreprenørskabsundervisning og -aktiviteter, samt på antallet af lærere, der har deltaget i kompetenceudviklende forløb både på læreruddannelsen og som efteruddannelse.

Resultatmål for 2016 vedr. grundskoler:

1. Udbredelse: Grundskoleelevers deltagelse
2. Efter-/videreuddannelse af grundskolelærere
3. Udarbejdelse af faglige inspirationsmoduler til videnportalen/EMU.

I dette kapitel gennemgår vi fondens egen vurdering af fremskridtet på grundskoleområdet samt bruges og interessenters oplevelse af samspillet med fonden.

I dette kapitel indgår et brugerperspektiv og et interessentperspektiv. Når der refereres til brugere og skoler, henvises til brugere fra både grundskoler og de fire skoler, som er udvalgt på grund af særlige tiltag inden for innovation og entreprenørskab, da alle fire skoler har indgået samarbejde med fonden. Hvor det vurderes, at der er særlige omstændigheder, der relaterer sig til de skoler,

som er særligt langt fremme, refereres der til ”skoler, der er særligt langt fremme på området”. Derudover indgår et kommuneperspektiv i kapitlet, som bygger på interviewene med de kommuner, hvor skolerne med særlige tiltag er beliggende. Endelig indgår et interessentperspektiv, som bygger på repræsentanter fra tre faglige organisationer på grundskoleområdets oplevelser af samarbejde med fonden og overvejelser om fondens arbejde.

5.1 Fondens vurdering af centrale aktiviteter på grundskoleområdet

I selvevalueringen, som fonden har udarbejdet, forholder fonden sig til de centrale indsats på grundskoleområdet. Følgende indsats, som følger de ovennævnte fokusområder, nævnes:

- Udarbejdelse af en sammenhængende teoretisk forståelse af innovation og entreprenørskabsundervisning.
- Høj prioritet til efteruddannelse af lærere, da der ikke er nok lærere med kompetencer til at undervise i innovation og entreprenørskab på et fagligt højt niveau.
- Udvikling af undervisningsmateriale og inspirations-/undervisningsforløb, som sammentænker faglig undervisning og entreprenørielle kompetencer. Materialer og forløb ligger tilgængeligt for grundskolelærere og gør det muligt at hente inspiration og plug-and-play-forløb.
- Nationale konkurrencer, som medvirker til at skabe opmærksomhed om innovation og entreprenørskab. Projekt Edison og NextLevel er implementeret på flere skoler og i en række kommuner.
- Faglig sparring til ledelserne og udvikling af ledelsesværktøjer og implementeringsmodeller.
- Støtte med fondsmidler til at understøtte udbredelse af og øget kvalitet i undervisningen i innovation og entreprenørskab. Midler prioriteres til helt nye skoler/kommuner samt allerede erfarne interessenter.

Fra fondens side har der været et ønske om at skabe et solidt grundlag for forankring, da fonden ser det som en forudsætning for, at der kan etableres en sammenhængende og operationel forståelse, som kan anvendes på de forskellige niveauer på skoler og i kommuner. Endvidere skriver fonden, at forankring af innovation og entreprenørskab i skolen er en lang proces, som kræver en vedholdende indsats på alle niveauer, såfremt det skal medføre en vedvarende ændring af skolernes praksis. Fondens bemærker samtidig, at det kun er på få skoler, at der foreligger en samlet, synlig indsats på innovations- og entreprenørskabsområdet.

Fonden vurderer endvidere, ”at skolereformen stadig trækker dybe spor på skoler og i kommuner”. Det er fondens oplevelse, at skolernes fokus primært har været på at implementere de mere strukturelle dele af reformen (såsom længere skoledag, understøttende undervisning, læringsmålstyret undervisning, digitale læringsplatforme), end at forandre selve undervisningens indhold og form. Fondens oplever desuden, at det politiske fokus på innovation og entreprenørskab fra ministeriets og KL’s side siden reformen har været begrænset. Fondens oplever, at der ikke er fokus på innovation og entreprenørskab i forhold til efteruddannelse af lærere i forbindelse med reformen. Fondens taksonomiske mål for skolen indgår endvidere ikke i UVM’s database, hvorved de digitale læringsplatforme (LMS-systemer) ikke kan hente disse i forbindelse med lærernes planlægning og evaluering af undervisning. Antallet af lærere, som selvstændigt kan integrere fag og innovation og entreprenørskab, er ifølge fonden fortsat lille, og de kommende generationer af lærere får ikke de fornødne kompetencer med fra læreruddannelsen.

5.2 Kendskab til fonden opstår ad mange veje

For gruppen af brugere og interessenter er der stor spredning i både erfaringer med og kendskab til fonden. Dette kan afspejle måden, hvorpå viden om fonden og dens arbejde spredes. Indtrykket blandt brugere og interessenter på grundskoleområdet er nemlig, at deres møde med fonden er sket ad mange forskellige veje, blandt dem, som har kendskab til fonden. Nogle har været med fra fondens begyndelse, mens andre er kommet til senere gennem kollegaer eller gennem en rolle som dommer i forbindelse med fondens konkurrencer. Der er ligeledes forskel med hensyn til deres tilknytning til fonden. Hvor en enkelt af skolerne har et meget tæt samarbejde, er andre skolars samarbejde af en mere afgrænset karakter, som primært omhandler et projekt eller to samt deltagelse i Projekt Edison. For en af skolerne, som er særligt langt fremme, har samarbejdet med fonden også betydet, at den pågældende underviser er med til at teste undervisningsmateriale og indgår løbende i et samarbejde med fonden om videreudvikling af undervisningen i innovation og entreprenørskab. Det er kendetegnende, at de skoler, som har haft et længerevarende samarbejde med fonden, har været godt tilfredse med det. Skolerne oplever, at fonden understøtter deres projekter og giver god løbende sparring. For de skoler, hvor samarbejdet har været begrænset til et enkelt projekt, er både kendskabet til og indtrykket af fonden begrænset. For interessenterne er det kun en ud af tre, der har mere end et sporadisk kendskab til fonden. Deres viden om og samarbejde med fonden er derfor også meget ringe.

Samarbejde med fonden sker gennem mange forskellige aktiviteter

Brugerne har samarbejdet med fonden på en lang række områder. Brugerne nævner:

- Samarbejde om generel udvikling af innovation og entreprenørskabsundervisning
- Oplæg for lærere
- Modtagelse af fondsmidler til konkrete projekter (fx til oplæg og materialer)
- Deltagelse i Projekt Edison
- Løbende sparring fra fonden
- Deltagelse i studieture til udlandet
- Deltagelse i NEIS-netværket
- Deltagelse i efteruddannelse (E3U).

Oftest nævnes fondsmidler, som skolerne har søgt til konkrete projekter, samt deltagelse i Projekt Edison. Derudover giver de brugere, som har været mest i kontakt med fonden, også indtryk af et mere ad hoc-præget samarbejde, hvor der tages kontakt til fonden, når der er brug for sparring, ligesom det i et enkelt tilfælde, som nævnt, også går den anden vej, hvor fonden kontakter en skole for at teste undervisningsmateriale og bruge den pågældende skole/lærer til at udbrede sin viden gennem oplæg.

Ildsjæle er afgørende for udbredelsen af innovation og entreprenørskab

Ildsjæle er en vigtig del af arbejdet med innovation og entreprenørskab på de fleste af de skoler, vi har talt med. På de skoler, hvor en ildsjæl driver projekter og udvikling inden for innovation og entreprenørskab, opleves undervisningen i innovation og entreprenørskab positivt og som noget, skolerne gerne vil satse på. Det bliver især tydeligt, at ildsjælene er afgørende for udviklingen, i et tilfælde, hvor udviklingen inden for innovation og entreprenørskab er gået i stå. Her viser det sig, at det skyldes, at den pågældende lærer har fået nyt arbejde. Her opleves en nedgang i aktiviteten

inden for innovation og entreprenørskab med et efterfølgende behov for, at andre lærere eller ledere overtager, herunder med behov for efteruddannelse. En kommune fortæller, at den ser en tendens til, at ildsjælene, som forsvandt med den nye folkeskolereform, langsomt er begyndt at komme tilbage nu, hvor der er mere ro på, og der er blevet lempet på nogle af de regler, der blev indført med reformen.

Udvikling af undervisningsmateriale på grundskoleområdet

Fonden arbejder på grundskoleområdet med særligt fokus på at udarbejde undervisningsmateriale, som kan bruges direkte af underviserne. Denne strategi ønsker en interessant, får større udbredelse, da plug-and-play-forløb kan ramme en bredere lærermålgruppe end gruppen af ildsjæle, som ellers selv skal lave deres forløb. En anden interessant ser mere kritisk på plug-and-play-forløbene. Interessenten forklarer, at lærergerningen handler om at brænde igennem til eleverne i undervisningen. Dette gøres gennem ildhu og engagement hos lærerne, hvilket han ikke mener, kommer gennem forløb, som kan tages og bruges direkte. Han mener, at forløbene er svære at bruge, så længe de ikke er tilpasset klassesammensætningen, hvor der fx er to inklusionselever eller 30 % tosprogede elever, som undervisningen også skal kunne rumme.

Eksterne partnere bibringer lokal forankring

Brugerne har ofte også samarbejde om innovation og entreprenørskab med andre partnere end fonden. Det er typisk virksomheder eller foreninger, som skolerne har et samarbejde med om udvikling af opgaver, deltagelse i elevernes præsentationer og ofte også feedback på de stillede opgaver. Det er en opgave, som skolerne mener, ligger bedst hos virksomhederne. Det bunder især i, at flere skoler oplever, at samarbejdet giver et godt sammenhold lokalt eller ny viden eller udvikler elevernes forståelse af det område, de bor i. Et eksempel på et sådant samarbejde er fra en folkeskole, hvor man i de mindre klasser havde et samarbejde med en borgerforening om at gøre den nærliggende skov mere spændende at gå tur i. Eleverne udviklede her et koncept med kunst i skoven, hvor de lavede kunst, satte det op i skoven og reklamerede for det i lokalområdet. Arbejdet var med til at give børnene en forståelse for og en tilknytning til deres lokalsamfund. Netop dette aspekt af samarbejdet er sværere for fonden at bidrage med, da det i lige så høj grad handler om det lokale samarbejde mellem skole og foreninger, andre institutioner eller virksomheder.

Brugere og kommunale repræsentanter nævner også professionshøjskoler og andre fonde som eksterne partnere. Med professionshøjskolerne drejer samarbejdet sig ofte om efteruddannelse eller kurser. Enkelte skoler samarbejder også med eller søger midler fra fonde, som arbejder innovativt eller entreprenørielt. Da kommunerne har stor indflydelse på grundskolernes arbejde, er det også relevant at se på, hvilken relation de har til fonden.

Fokus i kommunen har betydning for samarbejde med fonden

De interviewede kommuner har forskellige udgangspunkter for et samarbejde med fonden, og det er tydeligt, at den afgørende faktor for, hvorvidt kommunerne oplever fonden som en relevant samarbejdspartner, er, hvorvidt der er et politisk fokus på innovation og entreprenørskab i kommunen. I to af kommunerne, der indgik i interviewundersøgelsen, er der et klart strategisk fokus i kommunen på innovation og entreprenørskab, og her er der tætte samarbejder med fonden samt opbakning til kommunens skoler. For de to andre kommuner gælder, at innovation og entreprenørskab ikke indgår i kommunens aktuelle strategier. For den ene kommune er det nyt, at fokus er skiftet. Repræsentanten fra kommunen fortæller, at hvor innovation og entreprenørskab tidligere var kommunens juvel, er det nu inklusion, der er juvelen i kommunens strategi på grundskoleområdet. På baggrund heraf kan det være en overvejelse for fonden at have særligt fokus på samarbejde med kommunerne, særligt på det strategiske niveau, da kommunerne er styret af det politiske fokus.

5.3 Projekttræthed udfordrer fondens arbejde

Blandt interessenterne er der en forståelse af, at der på grundskoleområdet er en projekttræthed, som man som fond eller interesseorganisation på området skal kæmpe imod. Dette kan skabe udfordringer, som fonden skal håndtere. Dette kan især ses i deres overvejelser om undervisningsmateriale udviklet til området af fonden, men også i deres tanker om, hvordan fonden gør bedst mulig nytte. En interessent stiller sig kritisk over for organiseringen, som understøtter projekttankegangen, samt det faktum, at fonden kan have svære vilkår for at brænde igennem på et område med meget stort fokus fra mange parter.

En interessent fortæller, at der for en organisation som FFE kan være lang vej til, at innovation og entreprenørskab bliver en fuldt integreret del af grundskolen. Det tager tid og kræver stort fokus helt ude i kommunerne og i nogle tilfælde på skolerne. Interessenten nævner Skolernes Motionsdag, som det tog 15 år at få udbredt til hele landet. En anden interessent oplever, at der stadig mangler et fokus på læreruddannelsen, og at det ville være det rette sted at sætte ind, hvilket fonden også selv nævner i selvevalueringen. For en kommune er der dog en oplevelse af, at nyuddannede lærere i meget højere grad end deres kollegaer har kompetencerne til at undervise i innovation og entreprenørskab.

Netop kompetencen til at undervise i entreprenørskab kommer også flere af brugerne ind på. En leder fortæller, at de havde en nyansat pædagog, som ikke kendte til innovation og entreprenørskab, men som havde modet til at gå i gang med at tænke i innovative forløb og i baner, hvor 0. klasse kunne opleve at spille ind med nye ideer. Pædagogen lavede et forløb, hvor 0.-klasseseleverne skulle finde på måder, hvorpå de kunne hjælpe børnehavebørnene med at forberede sig på at starte i skole. Projektet gav mange forskellige resultater, herunder besøg i 0. klasse og et hæfte med tegninger om hverdagen i skolen. Undervisning i innovation og entreprenørskab kan udvikle sig i flere retninger, hvilket ifølge en bruger kræver, at lærerne har kompetencer til at bruge elevens input aktivt i undervisningen.

5.4 Stadig rum for mere fokus på innovation og entreprenørskab på grundskoleområdet

Af selvevalueringen fremgår det, at fonden har en række særlige fokuspunkter for grundskoleområdet i fremtiden:

- Sikring af fortsat kompetenceudvikling for eksisterende og kommende lærere (og pædagoger) på nationalt plan.
- Fortsat national udbredelse og understøttelse af en sammenhængende forståelse af begreber, mål, metoder og evalueringssystemer. Dette er fortsat en opgave at løse efter reformen.
- Sikring af fortsat og øget adgang til programmer, materialer og andre undervisningsressourcer, herunder tilgængelighed på digitale læringsplatforme.

Fokus på grundskoleområdet bakkes ifølge fonden op af forskning, som viser, at jo flere gange man kommer i kontakt med viden om et område, jo større effekt har det. Dermed er der ifølge fonden en væsentlig pointe i at satse særligt på grundskoleområdet, da det skaber mulighed for, at eleverne kommer i kontakt innovation og entreprenørskab flest mulige gange på deres vej gennem uddannelsessystemet. På den måde skabes gode rammer for, at eleverne lærer mere om innovation og

entreprenørskab. Samtidig vurderer fonden, at det er på grundskoleområdet, at der er størst chance for at ramme flest mulige elever og dermed skabe størst udvikling på feltet.

Behov for uddannelse af lærere

Ud over de konkrete fokuspunkter identificerer fonden i selvevalueringen en række behov, som der stadig er behov for at imødekomme for at styrke undervisning i innovation og entreprenørskab på grundskoleområdet. Det første behov omhandler læreruddannelsen, hvor fonden vurderer, at intentionerne i bekendtgørelsen for læreruddannelsen om innovation og entreprenørskab endnu ikke er udbredt og forankret. Dette ligger i tråd med den ene interessents vurdering af, at der er særligt behov for fokus på læreruddannelsens inddragelse af undervisningskompetencer inden for innovation og entreprenørskab. Samtidig vurderer fonden, at der vil være et fortsat behov for efter- og videreuddannelse på området, bl.a. som konsekvens af den manglende udbredelse af innovation og entreprenørskab på læreruddannelsen. Dette ses også gennem fondens fokuspunkter, hvor fortsat udvikling af efter- og videreuddannelse indgår. Efter- og videreuddannelse er særligt vigtigt, fordi forandring af den daglige undervisningspraksis ifølge fonden er krævende og forudsætter tid og refleksion.

En pointe, der nævnes af både interessenter og brugere, er, at undervisning i innovation og entreprenørskab kan være svært at gå til, hvis man ikke har nogen forudgående kompetencer eller viden på feltet, da undervisning med fokus på innovation og entreprenørskab ikke på samme måde som traditionel undervisning kan planlægges fra start til slut. Undervisningen følger i højere grad elevernes idegenerering og defineres derfor løbende. Det er ikke alle lærere, som lige kan eller vil springe ud i denne type undervisning uden forudgående kompetenceudvikling.

Fonden vurderer, at når innovation og entreprenørskab integreres i undervisningen og i forlagenes undervisningsmaterialer, vil behovet for de såkaldte plug-and-play-forløb blive mindre, hvilket på sigt kan gøre behovet for denne type materiale mindre eller ændre det. Dette ses også blandt nogle af de brugere, som er særligt langt på området. De oplever, at plug-and-play-materialerne i mindre grad er relevante for dem, og interesserer sig mere for andre af fondens aktiviteter.

Udvikling gennem eksisterende indsatser og deltagere i fondens aktiviteter

Brugernes fremadrettede fokus ligger på at videreudvikle de projekter, som er sat i søen. For fleres vedkommende er der tale om en videreførelse eller videreudvikling af projekter, der er støttet af fonden, ligesom der også er nye projekter, der skal startes op, som er støttet af fonden. Blandt de brugere, som har samarbejdet med fonden og oplevet gode resultater, har størstedelen fokus på at søge flere penge og udnytte de muligheder, som fonden giver. En anden bruger foreslår, at fonden i højere grad kigger på muligheder for co-teaching, altså på muligheder for at tilbyde en co-teacher til skoler, som arbejder med at udbrede innovation og entreprenørskab i deres undervisning. Brugeren forestiller sig, at der kunne komme en særligt god sparring og læring ud af at have en fra fonden med i skolens undervisning. Også kommunerne vil fortsætte med de projekter, der allerede er i gang. Bl.a. arbejder en kommune på at videreføre et projekt støttet af fonden i kommunalt regi. For de kommuner, hvor innovation og entreprenørskab er en prioritet, ses undervisningsmaterialer, inspiration og efteruddannelse som vigtige dele af fondens arbejde, som de oplever at have glæde af i deres arbejde med innovation og entreprenørskab, og som de håber, fortsat vil være en del af fondens tilbud til grundskoleområdet.

I selvevalueringen ser fonden også muligheder i at gå efter udvikling, hvor der er kontakt med brugerne. Fonden nævner, at den ser et behov for at gå mere målrettet efter skoler, som har deltaget i fondens aktiviteter, men ikke prioriterer innovation og entreprenørskab på nuværende tidspunkt. Fonden vurderer, at det kan være et mål at få disse med i NEIS-netværket. Endvidere ser fonden et behov for at gøre fortællinger om praksis, ledelse, struktur og kompetencer fra de skoler, som er langt fremme på området, mere lettilgængelige gennem fondens hjemmeside.

6 Aktiviteter på ungdomsuddannelsesområdet

Fondens vigtigste målsætning på ungdomsuddannelserne er at sikre, at flere elever deltager i entreprenørskabsaktiviteter. Det fremgår af resultatkontrakten for 2016, se boks. Her er der fokus på, at flere unge gennem deres ungdomsuddannelse skal få kendskab til innovative metoder og udvikle entreprenørielle kompetencer. Herudover skal alle ungdomsuddannelser have et tilbud om relevant og uddannelsesspecifik opkvalificering til lærere inden for entreprenørskab. Det omkringliggende samfund kan inddrages heri. Der er også et særligt fokus på EUD i resultatkontrakten. Muligheden for sammenhæng mellem skole og praktik på EUD-området skal undersøges, og der skal gennemføres et forsøg på to-tre udvalgte EUD-uddannelser med en entreprenøriel kobling mellem skole og praktik til brug for undervisere og praktikvejledere.

Aktiviteter på ungdomsuddannelsesområdet

Af resultatkontrakten for 2016 fremgår:

FFE skal understøtte arbejdet med at styrke faglighed og almendannelse ved at sætte fokus på at udbrede en bred forståelse af entreprenørskabsundervisning til de uddannelser med laveste deltagelse (iflg. FFE's kortlægning af uddannelserne) og bidrage til forankring af entreprenørskabsundervisning i relevante fag samt til øget kvalitet i entreprenørskabsundervisningen generelt på ungdomsuddannelserne, herunder efteruddannelse af lærere.

Resultatmål for 2016 vedr. ungdomsuddannelser:

1. *Udbredelse: ungdomsuddannelseselevenes deltagelse.*
2. *Efter-/videreuddannelse af lærere på ungdomsuddannelserne.*
3. *Undersøgelse af mulighederne for at indtænke entreprenørskab i sammenhæng mellem skole og praktik på 2-3 udvalgte EUD-uddannelser.*
4. *Udvikling af model for entreprenørielle initiativer i koblingen mellem skole og praktik på EUD.*

I kapitel 6 gennemgår vi fondens egen vurdering af fremskridtet på ungdomsuddannelsesområdet samt brugeres og interessenters oplevelse af samspillet med fonden. Når der refereres til brugere, henvises til brugere fra både ungdomsuddannelser og de fem uddannelsessteder, som er udvalgt på grund af særlige tiltag inden for innovation og entreprenørskab. Interessenterne er repræsentanter fra tre faglige organisationer på ungdomsuddannelsesområdet, der dermed repræsenterer en stor skare af institutioner. Derudover er der gennemført interview med fem institutioner, der er særligt langt fremme med hensyn til at arbejde med entreprenørskab og innovation.

6.1 Fondens vurdering af centrale aktiviteter på ungdomsuddannelsesområdet

Fonden vurderer i selvevalueringen, at følgende aktiviteter er dens mest centrale i forhold til ungdomsuddannelsesområdet:

- Afholdelse af lærerkurser, efteruddannelse og pædagogiske dage. Dette kan foregå i forbindelse med fondens netværk for undervisere (NEIS) og netværkets konferencer.
- Uddeling af fondsmidler til gennemførelse af udviklingsprojekter og opkvalificering.
- Udarbejdelse af undervisningsprogrammer og materialer.
- Understøttelse og udvikling af iværksætterprogrammet Company Programme.

Aktiviteterne peger på, at fonden arbejder med sit strategiske mål for ungdomsuddannelserne. Den arbejder med målet om opkvalificering af lærerne gennem en række efteruddannelsesaktiviteter. Fonden arbejder også med, at eleverne i løbet af deres ungdomsuddannelse skal få kendskab til innovative metoder gennem uddelingen af fondsmidler til gennemførelse af udviklingsprojekter og ved at udarbejde undervisningsprogrammer og -materialer.

Fonden beskriver i selvevalueringen en række barrierer, den oplever med hensyn til udbredelsen af innovation og entreprenørskab på ungdomsuddannelserne, herunder:

- Kun få undervisere har modtaget egentlig uddannelse i undervisning i entreprenørskab, og der er stor efterspørgsel.
- Der mangler incitament til, at ledelseslaget ser entreprenørskab som et strategisk indsatsområde.
- Nytænkning og integration af innovation og entreprenørskab udsættes, fordi reformerne på EUD og de gymnasiale uddannelser er ressourcekrævende.
- Innovation vægtes, hvorimod der ikke er et struktureret fokus på iværksætteri. Samtidig mangler der en centralt defineret rammeforståelse af innovationsbegrebet i den nye gymnasireform.
- På STX er der kulturelle barrierer for at udvide dannelsesbegrebet til at omfatte fx innovationskompetencer.
- På EUD er innovation placeret på grundforløb 1. Mange elever deltager ikke heri, og for dem, der gør, ligger forløbet for tidligt til, at eleverne kan byde ind med en oparbejdet faglighed.

6.2 Projektsamarbejde udgør den primære kontakt med fonden

Brugerne af fonden på ungdomsuddannelserne er overordnet positive over for fondens arbejde på området. De interviewede brugere er alle engagerede i innovation og/eller entreprenørskab i undervisningen og synes, at fonden er en vigtig aktør på området med hensyn til at sætte emnet på dagsordenen og koordinere indsatsen nationalt. Denne holdning deles af interessenterne.

De interviewede brugeres og interessenters kendskab til og samarbejde med fonden stammer primært fra projekter, som fonden finansierer. Samlet set har fonden finansieret 110 ungdomsuddannelsesprojekter i perioden 2010-17. Projekterne er af forskelligt omfang. Som eksempel kan næv-

nes et projekt på et alment gymnasium, hvor to lærere blev frikøbt i et halvt år til at lave et undervisningsforløb og -materialer om innovation inden for humaniora. Gennem hele forløbet har de haft løbende kontakt til og sparring med fonden. Et andet alment gymnasium og et VUC/HF har hver modtaget midler til et enkelt projekt med fokus på innovation i undervisningen. De to brugere udtrykker stor tilfredshed med samarbejdet, men har kun været i kontakt med fonden nogle få gange.

Brugerne oplever generelt, at det er meget ubureaukratisk at søge midler samt drive og afslutte projekter finansieret af fonden. En bruger roser fonden for dens fleksibilitet med hensyn til at støtte skæve projekter, der kommer ind under en bred definition af innovation og entreprenørskab. En anden bruger roser fonden for at være fleksibel i forhold til at skifte kurs undervejs i projekterne. Herudover lægger flere brugere vægt på, at fonden udviser stor forståelse for sektoren og uddannelsernes forskellige behov.

En enkelt interessent og to brugere har haft løbende dialog med og tilknytning til fonden. Fx omtaler interessenten, der dog også taler ud fra erfaringer som bruger, en række aktiviteter, man har haft med fonden. Fonden har støttet en række projekter på interessentens uddannelsesinstitution, den har været på besøg hos interessenten flere gange, og interessenten deltager i netværksmøder og konferencer gennem fonden og benytter sig løbende af sparring fra fonden og materialer fra dens hjemmeside.

Samarbejde med forskellige andre aktører

Ungdomsuddannelsesinstitutionerne samarbejder med forskellige andre aktører. Blandt de interviewede brugere er der forskel på, hvem disse samarbejdspartnere er på hhv. erhvervsuddannelser/erhvervsgymnasiale uddannelser (EUD/EUX) og de alment gymnasiale uddannelser (STX/HF). På EUD/EUX angiver brugerne, at de samarbejder tæt med det lokale erhvervsliv – særligt små håndværksvirksomheder. Herudover henter de også hjælp fra udvalgte undervisere fra andre uddannelser. På STX/HF angiver brugerne, at de samarbejder med NGO'er, kommuner, ministerier og andre fonde foruden nogle lokale virksomheder. Dette er altså en anden type eksterne partnere end på EUD/EUX. Årsagen kunne være, at mens EUD/EUD's projekter typisk fokuserer på entreprenørskab i en mere merkantil forståelsesramme, tager STX/HF-brugerne typisk udgangspunkt i et bredt innovationsbegreb med fokus på fx social innovation.

6.3 Udfordringer forbundet med at sikre forankring

Med undtagelse af en interessent og to brugere bekræfter interessenterne og brugerne på ungdomsuddannelserne, at deres projekter og samarbejde med fonden ikke i særligt høj grad er forankret ud over projektperioderne.

Fonden påpeger i selvevalueringen, at der udestår en større forankrings- og udbredelsesindsats på ungdomsuddannelsesområdet, idet der ikke på alle uddannelser er ministerielt fastsatte og relevante fagmål samt efteruddannelsesprioritering. De interviewede interessenter og brugere er enige i denne betragtning. Flere brugere foreslår, at fonden sætter fokus på og finansierer flere sprednings- og opfølgingsaktiviteter såsom temadage. En anden bruger foreslår finansiering til længere forløb, hvor det ikke bare er udviklingen af forløbet, der er finansiering til, men også afprøvning, opfølgning, revidering og genafprøvning. En interessent påpeger, at hvis man virkelig ønsker, at elever til stadighed skal modtage innovationsbåret undervisning, er det et langt, sejt træk. Det kræver stadig opmærksomhed og løbende kompetenceudvikling af underviserne. Dette kræver igen penge, for i sparetider er kompetenceudvikling og de ansatte på institutionerne, der skal implementere

tiltag såsom innovation, det første, der spares væk. Både interessenter og brugere mener, at fondens fondsstruktur med finansiering af mindre, tidsbegrænsede projekter kan være en begrænsning for dens mulighed for at støtte længerevarende forankring af forløb (se også nedenfor).

Fonden beskriver i forlængelse heraf i selvevalueringen, at den søger at støtte en varig forankring af innovations- og entreprenørskabsaktiviteterne på ungdomsuddannelserne ved at stille krav om forankring ved udbud af fondsmidler og invitere til deltagelse i NEIS-netværket. Fremadrettet vil fonden fortsætte afholdelsen af konferencer, pædagogiske dage m.m. samt arbejde for, at didaktikken i fondens undervisningsmaterialer og programmer fortsat – også efter de nye reformer – understøtter faglige mål i uddannelserne, sådan at entreprenørskab er relevant for den enkelte fagspecifikke underviser.

Efterspørgsel efter mere kontakt til lærerne

Brugerne på ungdomsuddannelserne oplever ikke, at fonden har meget kontakt med lærerne på ungdomsuddannelserne. I stedet går kontakten typisk gennem institutionsledelsen, ansatte i særlige positioner, fx pædagogisk faglig koordinator eller udviklingskonsulent, samt de få undervisere, der har søgt midler hos fonden. En interessant fremhæver derudover, at de fleste undervisere ikke har megen tid eller kompetencer til at søge udviklingsmidler, uanset hvor nem ansøgningsproceduren er. Det bliver derfor hovedsageligt folk i særlige positioner med tid sat af til at søge midler, eller undervisere, der har erfaring i at søge og gentagne gange søger fonde, der modtager fondsmidlerne.

Fondens begrænsede kontaktflade med lærerne kan være en barriere i forhold til at sikre en blivende forankring. Fondens fokus på forankring gennem kompetenceudvikling og invitation til læreres deltagelse i NEIS-netværket synes også at kunne imødekomme denne udfordring.

7 Aktiviteter på det videregående uddannelsesområde

På det videregående uddannelsesområde har fonden særligt fokus på at understøtte projekter, forsøg og forløb *i* entreprenørskab snarere end projekter, forsøg og forløb *om* entreprenørskab. Det fremgår af resultatkontrakten for 2016 (se boks). Derudover skal fonden, jf. resultatmålene for 2016, have fokus på at udbrede studerendes deltagelse i entreprenørskabsundervisning samt tilbud til undervisere i efter- og videreuddannelse inden for entreprenørskab og innovation. Herudover skal fonden analysere og justere den nuværende kortlægningsmodel samt have fokus på, at dens arbejde med katalyserende aktiviteter skal spille sammen med og understøtte uddannelsesinstitutionernes egne aktiviteter på området.

Aktiviteter på det videregående uddannelsesområde

Af resultatkontrakten for 2016 fremgår:

Entreprenørskab og innovation skal indlejres bredt i de videregående uddannelser. Det er en målsætning at flytte fokus fra undervisning om og uddannelse i entreprenørskab til "entreprenørskab og innovation i uddannelserne", så vi i højere grad fremmer en fornyet måde at tænke og handle på blandt både studerende og undervisere. Fonden skal således have fokus i samme retning, f.eks. ved at udvikle og tone fondens støtteprofil, så projekter, forsøg og forløb, der kan siges at være mere "i" end "om" entreprenørskab, fremover prioriteres.

Resultatmål for 2016 vedr. det videregående uddannelsesområde:

1. *Udbredelse: Studerendes deltagelse*
2. *Efter-/videreuddannelse af undervisere på videregående uddannelser*
3. *Kortlægning af uddannelser ud fra stjernemodel og taksonomi*
4. *Katalyserende aktiviteter.*

I kapitel 7 præsenteres fondens egen beskrivelse af indsatsen på det videregående uddannelsesområde samt fondens brugeres og interessenters oplevelse af indsatsen.

I dette kapitel indgår et bruger- og et interessentperspektiv. Brugerne er professorer, undervisere og konsulenter fra videregående uddannelsesinstitutioner, som er indgået i et samarbejde med fonden. Interessenter er ledere fra videregående uddannelsesinstitutioner, som arbejder med innovations- og entreprenørskab på institutionen. Det skal påpeges, at flere interessenter har ind-

gået et samarbejde med fonden og således også er brugere af fonden. De erfaringer med og oplevelser af fonden, som interessenterne har fået, i kraft af at de er brugere af fonden, er således også kommet frem i interviewene.

7.1 Fondens vurdering af centrale aktiviteter på det videregående uddannelsesområde

Fonden redegør for en række aktiviteter, som den anser som mest centrale med hensyn til sit arbejde og sin støtteprofil inden for det videregående uddannelsesområde.

Først og fremmest understøtter fonden *udviklingsprojekter* inden for entreprenørskab (fx nye uddannelser og valgfag). Fonden uddeler i forbindelse med disse projekter midler til medfinansiering, som sikrer udbredelse på institutioner, ligesom fonden yder sparring og rådgivning, som understøtter projekternes bæredygtighed og skalérbarhed. Videre har fonden *tværgående uddannelsesforløb*, som – særligt på professionshøjskoler og erhvervsakademier – bistår undervisere, der arbejder alene med entreprenørskab på institutionerne, med sparring og netværk. Disse forløb fremmer, ifølge fonden, de studerendes faglighed og kompetencer inden for værdiskabelse. Foruden tværgående uddannelsesforløb har fonden fokus på opbakning til *ekstracurriculære forløb* på institutionerne, som understøtter relevans og beskæftigelsesindsatser.

Fonden redegør i selvevalueringen og under det opfølgende interview for, at den understøtter underviserne på de videregående uddannelsesinstitutioner med *videndelingsaktiviteter* om fx udviklingsprojekter og uddannelsesforløb som netværk, studieture og støtte til konferencer samt *kompetenceudviklingsaktiviteter*, herunder uddeling af midler til kompetenceudvikling, såsom E3U-efteruddannelsen, som er målrettet lærere og undervisere både i grundskolen, på gymnasiale ungdomsuddannelser og på videregående uddannelser.

Hvad angår indsatser direkte for studerende, uddeler fonden bl.a. mikrolegater til studenter-startups. Disse *katalyserende aktiviteter* er ifølge fonden vigtige, da de studerende ikke har let adgang til investorkapital, og fonden understøtter hermed en iværksætterkultur på institutionerne, som bidrager til øget professionalisering blandt studenteriværksætterne, mens de er studerende. Samtidig understøtter den institutionernes arbejde med ekstracurriculære aktiviteter.

Foruden aktiviteter vedr. undervisning, undervisere og studerende redegør fonden for, at fonden specifikt har fokus på at fremme entreprenørskabsaktiviteter på maskinmesterskolerne samt støtte og rådgive de kunstneriske uddannelsesinstitutioner med hensyn til forankring og integration af entreprenørskabsaktiviteter i eksisterende fag.

Fonden har forskellige opmærksomhedspunkter med hensyn til sine aktiviteter på de videregående uddannelsesinstitutioner for at sikre, at aktiviteterne vil blive forankret på institutionerne og understøtte en varig udvikling af innovation og entreprenørskab. Først og fremmest har fonden fokus på, at de forskellige faglige miljøer og institutionstyper har indflydelse på, hvordan entreprenørskab tager sig ud, så aktiviteterne tilpasses de forskellige kontekster. Herudover har fonden fokus på kvalitetssikring af udviklingsprojekterne, for at de bliver gangbare og kan anvendes af andre undervisere, forskere og institutioner. Sidst, men ikke mindst, lægger fonden vægt på, at dens aktiviteter spiller sammen med institutionernes overordnede arbejde, fx deres fokus på relevans, beskæftigelse, forskning eller kvalitet.

Fonden oplever en række behov med hensyn til at styrke fondens arbejde inden for det videregående uddannelsesområde. Flere af disse ligger i forlængelse af fondens vurdering af sine centrale aktiviteter inden for området. Hvad angår indsatser, der vedrører undervisningen, peger fonden på

et behov for flere midler til medfinansiering af nye uddannelser og valgfag samt øget uddeling af udviklingsmidler til fremme af ekstracurriculære og cocurriculære forløb. Ligeledes oplever fonden et behov for opprioritering af formidling og forankring af udviklingsprojekter, da de kan have stor inspirationsværdi for de øvrige institutioner. Derudover ser fonden et behov for øget kompetenceudvikling til både undervisere og ledere på institutionerne. Det er fondens oplevelse, at manglende ledelseserfaring med entreprenørskabsuddannelser og ledelse af entreprenørskabsinstitutioner gør, at aktiviteterne er afhængige af de enkelte undervisere, hvilket også gør det vanskeligt at arbejde med entreprenørskab på et regionalt og nationalt niveau. Sidst ser fonden et behov for at opprioritere de katalyserende aktiviteter, såsom uddeling af mikrolegater til studenter-startups, idet disse aktiviteter kan understøtte institutionernes udvikling inden for arbejdet med entreprenørskab.

Fonden oplever dog også barrierer, hvad angår institutionernes arbejde med styrings- og effektiviseringskrav, som gør, at underviserne oplever et reduceret rum for udvikling, herunder muligheden for udviklingsprojekter inden for entreprenørskab.

7.2 De videregående uddannelsesinstitutioner er generelt positive over for projektsamarbejder

Blandt de interviewede brugere og interessenter er fonden kendt for en række forskellige aktiviteter, som vedrører både undervisning, undervisere og katalyserende aktiviteter. Fonden er særligt kendt for:

- Fondsmidler til projektstøtte
- Rådgivning og sparring
- Studieture
- Netværks- og videndelingsarrangementer
- Undervisningsforløb for undervisere (E3U)
- Mikrolegater til studenter-startups
- Engagement i Venture Cup.

Overordnet set er brugerne og interessenterne positive i deres vurdering af fondens indsats og aktiviteter på det videregående uddannelsesområde. Flere nævner, at fonden er en kompetent og vigtig samarbejds- og sparringspartner, som kvalificerer institutionernes arbejde med innovation og entreprenørskab. En bruger fremhæver eksempelvis, at fondsmidlerne gør, at man får rammer og systematik i forbindelse med et projekt og får evalueret det. En anden bruger fra et universitet påpeger, at fonden er en samarbejdspartner, som har en mere praktisk tilgang end universitetsforskere.

Særligt for interessenten fra det kunstneriske område gælder det, at fonden opleves som en vigtig samarbejdspartner, der har været en god sparringspartner i forbindelse med søgning af fondsmidler. Interessenten fra det maritime område giver udtryk for, at man har et godt samarbejde med fonden, herunder både med fondens konsulenter og i forbindelse med de konkurrencer, som fonden afholder.

Fondsmidler er gode, men bevillingerne er små

Et tilbud, som interessenterne og brugerne særligt fremhæver som positivt, er de fondsmidler, som uddeles til projekter vedr. innovation og entreprenørskab. Siden 2010 er der ifølge fondens opgørelser blevet uddelt fondsmidler til 373 projekter på det videregående område. Projekterne dækker alle universiteter, professionshøjskoler og erhvervsakademier på nær ét universitet og et erhvervsakademi. En bruger fra en professionshøjskole påpeger, at fondens økonomiske midler til medfinansiering er alfa og omega, når institutionen ikke selv har midler til disse projekter. En overvejende del af fondens brugere fremhæver desuden, at ansøgningen om fondsmidler er nem og ikke særligt bureaukratisk, ligesom fonden hjælper og understøtter brugerne med bl.a. viden i ansøgningsprocesserne.

Blandt interessenterne og brugerne er der dog delte meninger om bevillingernes størrelse. Flere finder det positivt, at midlerne er på et niveau, så undervisere kan søge midler til mindre projekter. Som en interessent fra et universitet påpeger, kan "tingene gro nedefra". Det synes at gå hånd i hånd med, at flere brugere og interessenter oplever, at institutionernes projekter med innovation og entreprenørskab ofte er "båret af ildsjæle" og ikke udspringer "oppefra". På den anden side påpeger repræsentanterne fra universiteterne, at bevillingerne er meget små, og flere kunne derfor ønske sig, at der blev færre projekter med større bevillinger. En bruger fremhæver, at med små bevillinger bliver projekter ofte sårbare, hvis der bliver skåret på ressourcerne, ligesom en anden påpeger, at bevillingerne er på grænsen til at være for små til, at det er attraktivt for institutionen at søge om dem.

Fonden er ikke de videregående uddannelsers primære samarbejdspartner

Fonden fremstår ikke som de videregående uddannelsers primære samarbejdspartner. De videregående uddannelsesinstitutioner samarbejder med en række forskellige aktører i deres arbejde med entreprenørskab og innovation. På universiteterne angiver brugerne andre universiteter – både danske og udenlandske – som nogle af de vigtigste samarbejdspartnere. Derudover samarbejder de ofte med store interesseorganisationer som Landbrug & Fødevarer og Dansk Industri, ligesom enkelte nævner eksempler på private fonde, som de samarbejder med.

På professionshøjskoler og erhvervsakademier angiver brugerne, at de ofte samarbejder med de lokale inkubatormiljøer (også kaldet væksthuse og iværksætterhubs). I tilknytning hertil samarbejder de ofte med kommuner og andre aktører i lokale iværksætttermiljøer, udvalgte revisionsfirmaer, venturefonde og andre fonde og organisationer, der finansierer iværksætteraktiviteter. Dette kan være i ministerierne, regionerne og EU.

Oplevelse af større fokus på grundskole- og ungdomsuddannelsesområdet

Flere brugere og interessenter oplever, at fonden har mere fokus på grundskole- og ungdomsuddannelsesområdet end på det videregående uddannelsesområde. Størstedelen af interessenterne og brugerne ønsker sig, at fonden får fokus på at favne hele uddannelsessystemet. En interessent fra et universitet oplever en skævhed i, at UFM støtter med så mange penge, når vedkommende ikke oplever en særligt stor indsats på universitetsområdet. Universitetet har oplevet, at fonden har afvist at være part i projekter, som universitetet har tilbudt fonden at indgå i. To universiteter udtrykker dog, at det er fint, at fokus er på grundskole- og ungdomsuddannelsesområdet. En interessent fortæller, at de bakker op om dette fokus, da det er særligt vigtigt, at innovation og entreprenørskab præsenteres for de studerende tidligt i "fødekæden", hvorfor interessenten ønsker, at det bliver udbredt endnu mere i grundskolen og på ungdomsuddannelserne.

Fonden påpeger selv, at dens forskning viser, at jo flere gange en person kommer i kontakt med entreprenørskab, jo større effekt har det. Fonden arbejder derfor med, at elever og studerende skal præsenteres for entreprenørskab minimum én gang på hvert uddannelsesstrin. På universitetsom-

rådet er det imidlertid sværere at ramme de studerende med en indsats, og fondens indsats er derfor dyrere pr. studerende, hvorfor det er på det område, at fonden bruger flest penge, på trods af at dette ikke nødvendigvis er udtryk for, at den er i berøring med flere studerende end elever.

7.3 Det er vigtigt at forstå og arbejde med entreprenørskab bredt

En stor del af brugerne og interessenterne på det videregående område fremhæver, at de oplever, at fonden arbejder ud fra en snæver definition af entreprenørskab. Af fondens hjemmeside fremgår det, at fonden definerer entreprenørskab på følgende måde:

Entreprenørskab er, når der bliver handlet på muligheder og gode idéer, og disse bliver omsat til værdi for andre. Den værdi, der skabes, kan være af økonomisk, kulturel eller social art.

Kilde: Fonden for Entreprenørskabs hjemmeside

I forlængelse af fondens definition på entreprenørskab er det værd at fremhæve, at nogle interessenter og brugere er af den opfattelse, at entreprenørskab udspiller sig forskelligt afhængigt af fagområdet. Nogle interessenter og brugere oplever dog, at fondens aktiviteter primært befinder sig inden for det merkantile og tekniske område og ikke har fokus på entreprenørskab med den offentlige sektor som kontekst. Dette, til trods for at fonden i selvevalueringen fremhæver, at den har fokus på, at de forskellige faglige miljøer og institutionstyper har indflydelse på, hvordan entreprenørskab tager sig ud, ligesom *Strategi for uddannelse i entreprenørskab* fra 2009 slog fast, at entreprenørskab ikke kun skulle udmønte sig i private virksomheder, men også sættes i relation til organisationer og den offentlige sektor. Repræsentanter fra professionshøjskolerne, som primært udbyder velfærdsuddannelser, fremhæver netop, at det entreprenante i relation til deres uddannelser handler om at skabe velfærdsværdi og offentlig innovation. Det skal dog samtidig fremhæves, at en bruger fra en professionshøjskole fortæller om flere projekter, som fonden har støttet via fondsmidler, og som netop har haft til formål at skabe velfærdsværdi for specifikke borgergrupper.

Innovation som en læringsmetode

Foruden at det er vigtigt at arbejde ud fra en forståelse om, at entreprenørskab kan omsættes til forskellige former for værdi i forskellige sektorer, efterlyser flere interessenter og brugere, at fonden også har fokus på innovation og understøtter institutionernes arbejde med dette. Flere, primært repræsentanterne fra universiteterne, fremhæver, at i en uddannelsessammenhæng er fokus ikke primært på det at skabe sin egen virksomhed eller det, som kan markedsføres, men derimod på de processer, som ligger før dette. Det er processer som fx at identificere problemstillinger, udtænke løsninger og teste disse. I en læringssammenhæng benævner institutionerne processerne som ”innovationspædagogik” og ”innovationsprocesser som en læringsmetode”, der skal understøtte udviklingen af de studerendes entreprenante kompetencer. Flere oplever, at fonden forsøger at trække den kommercielle og merkantile tænkning ned over innovationsbegrebet, hvilket kolliderer med den måde, som institutionerne arbejder med det på.

7.4 Behov for indsats på øverste ledelsesniveau

Interessenterne og brugerne fortæller, at størstedelen af de videregående uddannelsesinstitutioner har innovation og/eller entreprenørskab repræsenteret direkte eller indirekte i strategiske målsætninger, studieordninger el.lign. Som tidligere påpeget, er det dog oplevelsen, at indsatserne på institutionerne typisk vokser nedefra og er båret af undervisere og forskere. Flere interessenter og

brugere vurderer det derfor positivt, at midlerne er agile med hensyn til at rumme denne konstellation. Samtidig er det anledning til, at flere interessenter savner, at institutionernes arbejde udspringer af et fokus på et højere ledelsesmæssigt og strategisk niveau, da ledelsesopbakningen er vigtig i institutionernes arbejde med innovation og entreprenørskab. Flere giver udtryk for, at de gerne ser, at fonden har fokus på det øverste ledelsesniveau og institutionernes strategiske arbejde med innovation og entreprenørskab.

Det fremgår af selvevalueringen, at fonden også er af den opfattelse, at aktiviteterne er afhængige af de enkelte undervisere. Fonden mener, at øget sparring og rådgivning af lederne på institutionerne vil understøtte, at aktiviteter vil forankre sig, og samtidig understøtte en varig udvikling af innovation og entreprenørskab. Ligeledes vil fonden fremadrettet have fokus på at anvende data fra fondens kortlægningsarbejde (antal studerende og undervisere, som deltager i entreprenørskabsaktiviteter) og tal om ansøgninger om mikrolegater i en øget dialog og et øget samarbejde med lederne på institutionerne. Fonden planlægger at pakke data til de enkelte uddannelsesinstitutioner, som de kan anvende i forbindelse med deres udviklingskontrakter og strategiske arbejde. Dette fremadrettede fokus synes at imødekomme efterspørgslen efter at få det øverste ledelseslag med, således at arbejdet med innovation og entreprenørskab i højere grad kan forankres på de videregående uddannelsesinstitutioner.

Appendiks A – Metoder

Selvevaluering

Som en del af undersøgelsen har fonden udarbejdet en selvevaluering. Formålet har været at få en kvalitativ afdækning af fondens rolle som national aktør og arbejde med videnopbygning, formidling og støtteprofil. Endvidere har der været fokus på at få refleksioner over udfordringer og fremadrettede behov, hvad angår arbejdet med entreprenørskab i uddannelsessektoren.

Selvevalueringen er fulgt op af et interview med den administrerende direktør i FFE, Christian Vintergaard. Her har fokus været på opfølgende spørgsmål til den udarbejdede selvevaluering samt at få fondens perspektiver på udvalgte fund fra interessentanalysen.

Telefoninterview

Til at dække bruger- og interessentperspektivet med hensyn til evalueringen har Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gennemført i alt 53 telefoninterview. Disse dækker over interview med fondens brugere og interessenter på grundskoleområdet, ungdomsuddannelsesområdet og det videregående uddannelsesområde. Herudover dækker telefoninterviewene over interview med grundskoler og ungdomsuddannelsesinstitutioner med særlige indsats inden for innovations- og entreprenørskabsområdet samt interview med repræsentanter fra de respektive kommuner til grundskoler med særlige indsats. Fordelingen af telefoninterview på aktørtype i forhold til fonden samt institutionstype fremgår af tabel A.1.

TABEL A.1

Fordelingen af telefoninterview på aktørtype i forhold til fonden samt institutionstype

	Brugere	Interessenter	Skoler og institutioner med særlige indsats	Kommuner med skoler med særlige indsats
Universiteter	7	8	-	-
Professionshøjskoler	3	3	-	-
Erhvervsakademier	3	3	-	-
Kunstneriske	-	1	-	-
Maritime	-	1	-	-
Gymnasier	2	1 (2)	2	-
Erhvervsskoler	1	1	2	-

	Brugere	Interessenter	Skoler og institutioner med særlige indsatser	Kommuner med skoler med særlige indsatser
VUC	1	-	1	-
Folkeskoler	2	3	4	4
<i>I alt</i>	19	21 (22)	9	4

Note: For interessenter på ungdomsuddannelsesområdet (gymnasier) gælder det, at EVA har været i kontakt med tre interessenter, men kun har gennemført to hele interview. Årsagen til dette har været, at den sidste interessent ikke havde kendskab til fonden og derfor ikke ønskede at deltage i et interview. Hvor ”-” er angivet, er der ikke gennemført interview.

Interview med brugere af fonden

Der er gennemført 19 interview med brugere af fonden på grundskoleområdet, ungdomsuddannelsesområdet og det videregående uddannelsesområde. Brugere af fonden er defineret som støttemodtagere, undervisere og brugere af videncentret og/eller ressourcepersoner på institutionerne, der har erfaring med fonden. I forbindelse med udvælgelsen af brugere er der sikret en spredning med hensyn til samarbejdsformer med fonden. Fordelingen af interview fremgår af tabel A.1.

Der har under interviewene været særligt fokus på at få et indblik i brugernes oplevelse af samarbejdet med fonden, oplevelse af fondens indsats for at understøtte brugernes arbejde samt oplevelse af den generelle udvikling inden for innovation og entreprenørskab. Samtidig har interviewene haft et blik på brugernes fremtidige behov.

Interview med interessenter til fonden

Der er gennemført 21 interview med interessenter på grundskoleområdet, ungdomsuddannelsesområdet og det videregående uddannelsesområde. Formålet med interviewene er at få et indblik i interessenternes oplevelse af fonden og en vurdering af, hvordan fonden spiller ind på deres område.

Interessenterne på det videregående område består af repræsentanter fra alle otte universiteter, udvalgte professionshøjskoler og erhvervsakademier, en kunstnerisk uddannelsesinstitution samt en maritim uddannelsesinstitution. Repræsentanterne er alle ledere fra institutionerne, som arbejder med innovation og entreprenørskab på institutionen. Repræsentanterne er blevet udpeget af institutionerne på foranledning af Styrelsen for Forskning og Uddannelse.

Interessenterne fra grundskole- og ungdomsuddannelsesområdet udgøres af repræsentanter fra faglige organisationer inden for sektorerne. På grundskoleområdet er repræsenteret Danmarks Lærereforening, Skolelederforeningen og KL. På ungdomsuddannelsesområdet er repræsenteret Danske Gymnasier, Danske Erhvervsskoler og -Gymnasier samt Gymnasieskolernes Lærereforening. Det skal påpeges, at Gymnasieskolernes Lærereforening oplever et begrænset kendskab til fonden, hvorfor foreningen ikke har ønsket at deltage i et egentligt interview, men blot har uddybet over for EVA, hvorfor den netop ikke har følt sig klædt på til dette. Interview med interessenter på grundskole- og ungdomsuddannelsesområdet var oprindeligt planlagt som fokusgruppinterview, men da det ikke var muligt at samle interessenterne i fokusgrupper, bl.a. fordi flere interessenter ikke følte sig godt nok klædt på til at deltage, blev de to planlagte fokusgruppinterview efter aftale med Undervisningsministeriet ændret til telefoninterview. Det betyder, at den viden, som vi har fået under telefoninterviewene, har været beskrivelser af interessenternes oplevelser og ikke den mere relationelle viden, som en fokusgruppe kan give.

Interview med skoler og ungdomsuddannelsesinstitutioner med særlige indsatser

Der er gennemført ni interview med skoler og ungdomsuddannelsesinstitutioner, som har særlige indsatser inden for innovation og/eller entreprenørskab. Skolerne og institutionerne er identificeret gennem interessenterne, som har haft kendskab til, hvilke skoler og institutioner som er særligt langt fremme med hensyn til at integrere innovation og entreprenørskab i undervisningen. Derudover har VIA Center for Undervisningsmidler været behjælpeligt med at finde grundskoler, som har haft særlige indsatser inden for innovation og entreprenørskab. Formålet med interviewene har været at få indblik i deres særlige indsats, herunder indblik i, hvorvidt de har samarbejde med fonden om dette.

Interview med kommuner med skoler med særlige indsatser

I forbindelse med de identificerede fire grundskoler med særlige indsatser er der interviewet relevante repræsentanter fra de pågældende kommuner. Formålet med disse interview har været at få indblik i, hvorvidt de har samarbejdet med skolen om den særlige indsats, samt om innovation og entreprenørskab er et særligt strategisk fokusområde i deres kommune.

Evaluering af Fonden for Entreprenørskab

© 2017 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form på: www.eva.dk

ISBN (www) 978-87-7182-081-2

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

**DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT**

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk